

πολιτισμός

■ Του ΧΑΡΗΣ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (176)

• Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο του 1821

Ένα νέο ιστορικό περίπατο θα πραγματοποιήσουμε την προσεχή Δευτέρα. Θα είναι ο πρώτος μιας σειράς με το ίδιο θέμα, με την επανάσταση δηλαδή του 1821 στον τόπο μας. Και οι τρεις έχουν τον τίτλο «Μου ξανάρχονται ένα ένα, χρόνια δοσασμένα», με υπότιτλους ο πρώτος «Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο του 1821», ο δεύτερος «Ιστορικός περίπατος στην επαναστατημένη ρεθυμνιώτικη ύπαιθρο του 1821» και ο τρίτος «Ιστορικός περίπατος στα 12 χωριά της Αμπαδιάς». Θα τους εμψυχώσω ως ιστορικός ερευνητής ο ίδιος, ενώ καταβάλλω προσπάθεια και στους τρεις να επακολουθήσει η καθιερωμένη

σ' αυτού του είδους τους περιπάτους προβολή και συζήτηση. Πάντα με ευλαβική τήρηση των ισχυόντων υγειονομικών μέτρων (η φωτογραφία είναι τραβηγμένη από τον τελευταίο μας περίπατο, στις 4 του περασμένου Οκτωβρίου, με θέμα την εκπαιδευτική ιστορία του Ρεθύμνου).

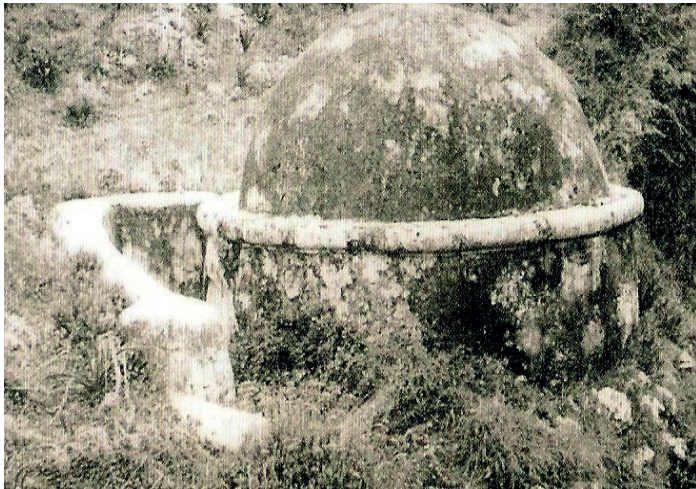
Οι περιηγούμενοι θα μεταφερθούν σε μια πόλη που στα πρώτα χρόνια της επανάστασης κάθε τόσο βρισκόταν υπό πολιορκία και η οποία μαστιζόταν από μια μεγάλη σε διάρκεια και θνησιμότητα επιδημία πανώλης. Θα προβληματιστούν για τα μέτρα προφύλαξης που έπαιρναν, τόσο οι μουσουλμάνοι, που αποτελούσαν την συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων, όσο και οι ελάχιστοι χριστιανοί, όσοι δεν είχαν προλάβει να καταφύγουν με τις οικογένειές τους στα χωριά καταγωγής τους. Μέτρα προφύλαξης που ήταν από καθαρά θρησκευτικά μέχρι υγειονομικά και που, παρά την εφαρμογή τους, οδηγούσαν σε εκατόμβες νεκρών, που θάβονταν στα εκτός της πόλης νεκροταφεία, στα Μεζάρια (εικόνα), στην Μεσαμπελίτισσα και στα Οβραιϊκά Μνήματα.

Το πρόβλημα της πανούκλας επέτεινε η καταφυγή των μουσουλμάνων κατοίκων της υπαίθρου μέσα στην πόλη και στα τείχη της, για προστασία. Ελάχιστες ήταν οι περιοχές που δεν το έπραξαν, επειδή ήταν αμιγώς μουσουλμανικές και οι κάτοικοί τους αισθάνονταν σ' αυτές σχετική ασφάλεια, όπως η Αμπαδιά. Στις υπόλοιπες αναγκάζονταν να καταφύγουν εντός των τειχών της πόλης, φιλοξενούμενοι κυρίως στα τεμένη και στους περιμετρικούς της πόλης τεκέδες, αλλά και σε κατοικίες συγγενικών τους προσώπων, μέχρι και στα λιγοστά σχολεία της εποχής. Να σημειώσουμε ότι το γνωστό σήμερα ως Τούρικο Σχολείο δεν υπήρχε την εποχή στην οποία αναφερόμαστε, οικοδομημένο κατά την τελευταία εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα, υπήρχαν όμως στο οικόπεδο του πολλά άλλα διδαστήρια, από τα οποία σήμερα διασώζεται ένας τοίχος ενός διώροφου.

Από την ιστορική μας περιήγηση δεν θα μπορούσαν να λείψουν οι Τέσσερις Μάρτυρες, που αποκεφαλίστηκαν το 1824 στην περιοχή της γνωστής σήμερα με το όνομα και την εκκλησία τους πλατεία. Θα γίνει αναφορά στον πλάτανο κάτω από το οποίο συντελέστηκε η αποτρόπαια πράξη, και θα υπάρξει προβληματισμός για την ύπαρξη τριών μόνο καρμών από τις τέσσερις, με την ασθενή δικαιολογία ότι η μία δωρήθηκε επί Ρωσικής Κατοχής του Ρεθύμνου σε κάποιον από τους αξιωματικούς της. Θα γίνει αναφορά στα υπάρχοντα ιστορικά τεκμήρια, μεταξύ των οποίων και σ' εκείνο των αναμνήσεων από την πόλη μας του Άγγλου περιηγητή Robert Pashley, που με τα υπάρχοντα στοιχεία φαίνεται να αποτελεί την πειστικότερη ερμηνεία.

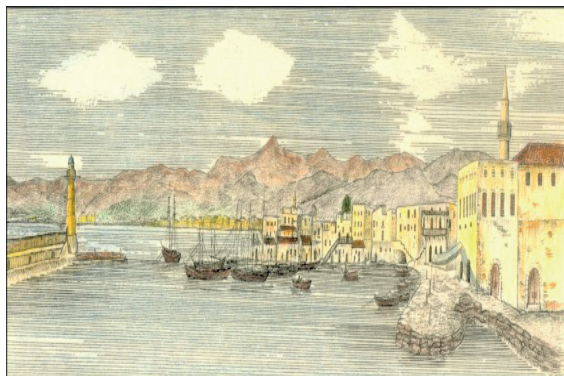
Δεν θα παραλειφθεί η αναφορά της δημιουργίας στον ίδιο χώρο πυραμίδων με κομμένα κεφάλια επαναστατών, μετά από ήττες τους σε κάποιες μάχες. Δεν θα παραλειφθεί επίσης η διευκρίνιση ότι, πέραν της ίδιας της περικλειόμενης από τα τείχη πόλης, από τα μουσουλμανικά στρατεύματα κατέχονταν μόνιμα και οι περιαστικοί λόφοι (Εβλιγιάς, Αγίος Ιωάννης, Παπά Πόρος κ.λπ.), μέχρι περίπου τον Αρμενόκαμπο και πιο πέρα μέχρι το Αμπελάκι, από τις πηγές του οποίου εξασφαλιζόταν το απαραίτητο για την επιβίωση της πόλης νερό, μέσω του υδραγωγείου της Μάνας του Νερού (εικόνα). Να σημειωθεί ότι σε καμιά στιγμή δεν κατάφεραν οι επαναστάτες να διακόψουν την υδροδότηση της πόλης, παρ' όλη την αρχική κυριαρχία τους στη ρεθυμνιώτικη ύπαιθρο.

Η είσοδος των περιηγούμενων στην κυρίως πόλη θα γίνει από το Καλέ Καπί, τη γνωστή στους χριστιανούς ως Μεγάλη Πόρτα, της οποίας οι φυλακές (Καπουτζήδες) ήταν ο φόβος και ο τρόμος των εισερχόμενων και εξερχόμενων. Αρκεί να αναφέρουμε ότι η εξουσία τους ήταν απόλυτη ακόμη και 70 χρόνια αργότερα, όταν σκότωσαν χάριν παιδιών τον δάσκαλο Γεώργιο Ηλιακάκη. Με τη δύση του ήλιου, θα γίνει αναφορά στο κλείσιμο των θυρών των δύο πυλών (Καλέ και Κουμ Καπί) και στην αναγκαστική διανυκτέρευση στο τέμενος Βελή πασά, το οποίο υπείχε επίσης τη θέση του βασικού πτωχοκομείου της πόλης, ιδιαίτερα με τα μεγάλα συσσίτια που διένειμε σε καθημερινή βάση, επί σειρά αιώνων.

Στη συνέχεια θα γίνει λόγος για τη συγκέντρωση επί οθωμανικής κατοχής των επαγγελματιών σε δρόμους (Καλαϊτζίδικα, Μπιτσαξιδικά κ.λπ.). Σ' ένα απ' αυτούς, στα Πεταλάδικα, οι περιηγούμενοι θα κοινοσταθούν στον Άη Γιώργη στη Γρότα, έναν από τους δύο ναούς που είχαν το δικαίωμα να λειτουργούν οι Χριστιανοί την περίοδο στην οποία αναφέρεται η ξενάγηση. Στη Μικρή Αγορά θα γίνει αναφορά στους χριστιανούς εμπόρους, οι οποίοι από ελάχιστοι αρχικά, σταδιακά κατέκτησαν την οικονομική ζωή της πόλης. Θα γίνει μάλιστα ονομαστική αναφορά σ' αυτούς, όπως και σ' εκείνους που δραστηριοποιούνταν στην Μεγάλη Αγορά, και οι οποίοι, μαζί με τους λιγοστούς χριστιανούς τεχνίτες (μάστορες, καλφάδες και τσιράκια) συγκροτούσαν ένα σύνολο που δεν υπερέβαινε τις ογδόντα οικογένειες (R. Pashley).

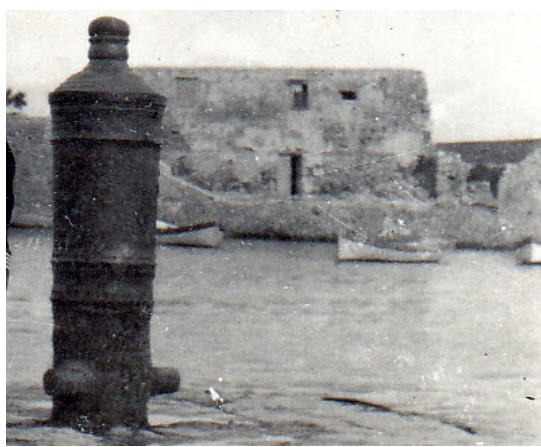
Στην πλατεία της Μητρόπολης θα γίνει αναφορά στον ναό που προϋπήρχε, οικοδομημένος το 1844, αλλά και σ' εκείνους των επαναστατικών χρόνων, στον οποίο και λειτουργούσε ο επίσκοπος Ρεθύμνης Γεράσιμος Πεδικάρης-Κοντογιαννάκης. Θα γίνει επίσης αναφορά στις περιφερειακές εγκαταστάσεις του ναού, στις οποίες κατέφυγαν για προστασία οι χριστιανοί κάτοικοι της πόλης, όσοι δεν πρόφταν να φύγουν από την πόλη και κρατούνταν ουσιαστικά όμηροι. Παράλληλα θα δοθούν πληροφορίες για τον ορισθέντα στη διάρκεια της επανάστασης επίσκοπο Ρεθύμνης (και αργότερα Ιωαννίνων) Ιωαννίκιο, ο τάφος του οποίου βρισκόταν αρχικά εδώ και σήμερα στο νεκροταφείο της Μεσαμπελίτισσας.

Στον Πλάτανο θα γίνει αναφορά στον απαγχονισθέντα επίσκοπο Γεράσιμο, ο οποίος ήταν κρατικός υπάλληλος, εκπρόσωπος του μιλέτ των χριστιανών του Ρεθύμνου και εγγυητής της σύννομης συμπεριφοράς τους, καθώς και στους άλλους Ρεθυμνιώτες όμηρους που είχαν το ίδιο τέλος, καθώς και σε προγενέστερους του 1821 επαναστάτες και μάρτυρες της χριστιανικής θρησκείας. Θα γίνει επίσης αναφορά στους συγγενικούς δεσμούς που είχε αποκτήσει με το Ρέθυμνο οι πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε', μέσω της εκλογής σε επίσκοπο Μυλοποτάμου του Νεόφυτου (1755-1776) και μετάκλησης στη συνέχεια απ' αυτόν στο Ρέθυμνο της συγγενικής του οικογένειας των Λαζαρόπουλων. Η οικογένεια αυτή, που έδωσε τον επίσκοπο Ρεθύμνης Ιωαννίκιο (στη φωτογραφία ο τάφος του σήμερα), συγγένεψε με τις εδώ μεγάλες οικογένειες του Μπολανάκηδων, των Δαλαμπέλων, των Σαουνάσων κ.ά.

Στο τέμενος Γαζή Χουσεϊν Πασά οι περιηγούμενοι θα κοινοσταθούν προκειμένου να κάνουμε αναφορές στις προσεχές ευλογίες των μουσουλμανικών όπλων που ανεπέμποντο απ' εδώ στο ξεκίνημα των εκστρατειών των ασκεριών, ενώ ιδιαίτερη συζήτηση θα γίνει για το φρικιαστικό μουσουλμανικό μπουσάλ τασί έξω απ' αυτό, επάνω στο οποίο τοποθετήθηκαν εκατοντάδες νεκρών της Επανάστασης. Εκεί έξω, στην οδό Μανουήλ Βερνάρδου, θα δοθούν πληροφορίες για τον μοναδικό ουσιαστικά αυτόν Κρήτα Διαφωτιστή, ο οποίος υπήρξε επίσης πρώτος χρονολογικά ορκισμένος Φιλικός του νησιού. Παρακάτω, στην αίθουσα ιστορικών κειμηλίων του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ρεθύμνης, οι παρευρισκόμενοι θα έχουν την τύχη να δουν αυθεντικά κειμήλια του 1821.

Στο λιμάνι οι περιηγούμενοι θα έχουν την ευκαιρία να ακούσουν για το Κονάκι του Οσμάν Πασά, στο οποίο δικάστηκαν οι Τέσσερις Μάρτυρες, για τον Σου Κουλέ, στο υπόγειο του οποίου φυλακίστηκαν, καθώς και για τους πνιγμούς προγενέστερων της επανάστασης αγωνιστών, οι οποίοι δένονταν χειροπόδαρα μέσα σε επίσης δεμένα-σασιά, στα οποία χώνονταν επίσης πέτρες και καταποντίζονταν από βάρκες στη θάλασσα ανοιχτά του Ρεθύμνου (Φραγάκης κ.ά.). Στην οδό Δαμβέρρη θα γίνει υπενθύμιση της προσφοράς της μεγάλης αυτής ρεθυμνιώτικης οικογένειας, η οποία προσφυγοποίησε κατά την επανάσταση, έχοντας πολλούς νεκρούς στα παράλια της δυτικής Κρήτης, όπου είχε καταφύγει προς εύρεση μέσου μεταφοράς της στην Πελοπόννησο. Τελικά όμως η ονοματοδοσία δεν έγινε γι' αυτούς αλλά για έναν απογόνό τους, που είχε λογοτεχνικές ανησυχίες...

Η θέα από το λιμάνι του λόφου του Εβλιγιά θα δώσει στους παρευρισκόμενους την ευκαιρία να ακούσουν για τον φιλοκρήτα Ιωσήφ Βαλέστρα, ο οποίος έδωσε τη ζωή του κατά την πολιορκία της πόλης τον Απρίλιο του 1822. Παρότι το σχέδιο που είχε καταστρώσει είχε όλες τις πιθανότητες επιτυχίας, απέτυχε παταγωδώς εξαιτίας της ασυνενοησίας των επαναστατών που συμμετείχαν στην επίθεση και στα καπετανλίκια κάποιων απ' αυτούς. Εδώ θα γίνει σύντομη αναφορά στο φαινόμενο του «Φιλοκρητισμού» (ο όρος κατά τον «Φιλελληνισμό»), το οποίο, παρόλη την μεγάλη έκτασή του σ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, πολύ λίγο έχει απασχολήσει τους ερευνητές.

Ο ιστορικός μας περίπατος θα έχει ως τελευταία στάση την πλατεία της Νομαρχίας, για να περιηγηθούμε στην εκεί Έκθεση «1821. Η Κρήτη και η Επανάσταση» του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης. Στο τέλος θα παρακολουθήσουμε την προβολή-συζήτηση που θα ακολουθήσει τον ιστορικό περίπατό μας. Εκεί οι συμμετέχοντες μπορούν να είναι περισσότεροι, σύμφωνα με τα ισχύοντα μέτρα. Όλ' αυτά θα λάβουν χώρα τη **Δευτέρα 5 Ιουλίου στις 19.00 το απόγευμα**, ο ιστορικός περίπατος αρχικά, μετά από δήλωση συμμετοχής στον εμψυχωτή και συντάκτη των «Αναδιφήσεων» στο τηλέφωνο 6974026196. Διοργανώνεται από τις **Ημέρες Ρεθύμνου 2021** και εντάσσεται στα πλαίσια των επετειακών εκδηλώσεων του Δήμου Ρεθύμνης. Θα βιντεοσκοπηθεί από τον υπεύθυνο του φεστιβάλ και αντιδήμαρχο **Θωμά Κρεβετζάκη**, ο οποίος θα τον αναρτήσει στη συνέχεια στον διαδικτυακό του τόπο, για όσους και όσες ενδιαφέρονται αλλά δεν μπορούν να παραβρεθούν. Η προβολή και συζήτηση θα γίνει στην **πλατεία της Νομαρχίας στις 21.00 το βράδυ**, με ελεύθερο είσοδο, καθορισμένη οπωσδήποτε από τα ισχύοντα υγειονομικά πρωτόκολλα (μάσκα κ.λπ.).

* Ο Χάρης Στρατιάδακης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας stharris@yahoo.gr, 2831055031